

para comodidad del argumento recuerda en Navarrenx, *antiguo* punto de guarnición, porque la población flotante é inmigrante no ha de proceder exclusivamente de aquellos escasos cantones bearneses que sean menos braquicéfalos, para poder complacer á Mr. Collignon. Por otra parte el paso de los Alduides (Baigorri) es el que pone en comunicación más directa y breve á Pamplona con Francia, y si por Roncesvalles hubo paso de dolococéfalos, por los Alduides pudo haber paso de braquicéfalos, que seguirían por la Burunda y la llanada ó meseta de Alaba al somo de Pas y los picos de Europa.

DR. TELESFORO DE ARANZADI.

(Se continuará)

CHOMIÑ-NAGI¹

IPUYA

Anbotoko beleak
Anboton gura.
 (Esaera zarra.)

(MONDRAGOIKO URI NOBLE TA EUSKALDUN GARBIARI)

Anbotoko beleak, beti bertan bizi,
 Nai izatean ez du arrazoi ain gichi;
 Baña, ez iritzirik nik orri egoki,
 Nere erria emen bertan bera utzi,
 Ta ama alargunari erantzunda charki,
 Amerikara nuen gaztetan igesi.
 Ogeitamar urtean leku urrutian,
 Bizitu naiz ni beti erdi miserian;

(1) Euskal-itz-jostaldien baimenarekiñ, irakurri zuen moldaera au bere egilleak Mondragoin, izkribatzalteen sari-emaldian.

Biotz onek zuela arantza erdian,
Onuntza abiatu artean ontzian,
Eta bart sartutzean nere baserrian,
Esan zidaten «ama illa da aspaldian.»

¡Ai! nere ama ona sentimentuz ill zan!
Soill geratu zalako bere alarguntzan,
Noren kartak len artzen nituen sarritan,
Erantzuten nagia baña, nola nitzan,
¡O! zeinbat pena eman nizkion bizitzan!
Beti nitzayolako seme muker izan!

Baña, etzaizkit aztu aren kontsejuak,
Berak gañean daukan lur bedeinkatuak,
Goizetik ikusi nau isurtzen malkuak,
Begiok jarri arte oso gorrituak,
Busti nairik amaren ezur legortuak,
Ni gatik bear baño len lurperatuak.

Orrela pagatu det zor bat chit pistua,
Zeñ dan biziak illa lagundutzekua;
Arkitzean isillik toki aiñ santua,
Izketan neri baña asi zait barrua,
Eta billoñ jarriarik bertatik burua,
Ama gatik euskaraz eiñ det erregua.

Andik urrena gero sartu naiz elizan,
Euskaldun fededunak bear duen gisan,
Jaunari orazio lenengo eginikan,
Gero ikusi det non batiatu nitzan,
Iñon geratu gabe andik irtenikan,
Bisitak egin ditut amar baserritan.

Bai, nere erritarrak dakuskigu emen,
Paseko egaztiak joan da etortzen,
Alašen *Chomin-Nagi* etorri naiz aurtan,
Uda ta negu asko kanpoan ein arren,
Eta nola onuntza nitzan alderatzen,
Zijoakidan biotz estu au lasaitzen.

Bilbotik netorrela atzoko trenean,
¡Ai! Udalach chunchurra begiaz jotzean,
Ez dakit zer pasatu zatan biotzean,
Gogoraturik nola aitz orren oñean,

Denborarik onena nuela lurrean,
Igaro ait-amakin ume nitzanean.

Billatutzean gero nere bazterchuak,
Lenago bezelaſen chit gobernatuak,
Aritz, pago, gaztañaz, jantzirik basuak,
Arto, baba ta gariz, aberats soruak,
Esan nuen «emenchen nere gurasuak
Bizi ziran igaro gabe ichasuak.»

Ikustean azkenez euskal-baserriak,
Gure oitura eder garbien tokiak,
Eta len bezelaſen gaur nekazariak,
Botatzen dituztela beren izerdiak,
Esan nuen «oraindik euskaldun ernayak
Bizi litezke ondo, ez baña nagiak.»

Ni desengañatuta gaur nator onera,
Nere baserriaren jabe egitera,
Non bizi nai nukean ill arte aurrera,
Ikusitzean berriz erri au onela,
Pakez danak anayak balira bezela,
¿Nola igesik egiñ emendik atzera?

Ez da orrelakorik berriz gertatuko,
Beste beiñ lotsari au ez det nik artuko,
Lengo bizimodura enaiz biurtuko,
Zergatikan lanean naizen sayatuko,
Nola ditudan berriz lur onak ta asko,
Bizimodua ¿ez det samur aterako?

Nere eskuan daukat ori egitea,
Badaukat osasuna, gañera pakea,
Urtero beti daukat dirua artzea,
Zartzarorako diña laster pillatzea,
Eukirik jatorritik aulako echaidea,
¿Nola iges ein nuen billa suertea?

Ni naiz ori eindako lelo aiñ andia,
Chomiñ Nagi geyegi kalera jechia,
Ni makurze ez arren lurreruntz gerria,
Artu nuena oso asmo galgarria,
Amari utzirikan nere baserria,
Probatzera joana mundu bat berria.

Baña gura nuena eitean probatu,
Laster igerri nion nuela erratu,
Ala ere gaiñoak, egiñik sendatu.
Oi badu biotzeko poza kanporatu,
¿Ez det orain egingo nik ere agertu,
Ain urrutitik banaiz ondo erriratu?

¡O! urte miñ garratzak ziñaten bukatu,
¡Agur! zuekin ez det gura gogoratu,
¡Agur! bai, Amerika zuk jakin ezazu,
Enazula geiago eingo arrapatu,
Nere errira atzo nitzanean sartu,
Zeruko baten antza niolako artu.

Etzuen asko uste onelako festak,
Emen arkitutzea ez nere biotzak,
Nork pozik dakuskien euskaldunen gauzak,
Makilla dantza eta bertsozko jolasak,
Ta ainbestek dituztela ganadu galantak,
Ez gichik, premioak artzeko esperantzak.

Pozik ikusten ditut nere erritarrak,
Zuek erriagatik egiñdako lanak,
¡Gloria! merezi du gaur gure Euskarak,
Ollo batek bezela chitocho laztanak,
Dituelako gorde oitura on zarrak,
Bere errayetako umeak diranak.

Zoro bat izan nitzan ni gazte denboran,
Igaro nuelako guztia kanpoan;
Bizi bear nuena amaren onduan,
Lagun egiñarekin bere zartzaruan,
Euskaldun seme onak oi duten moduan,
Illtzean arkiturik oyaren albuan.

Diru goseak nindun emendik eraman,
Berau gatik ichasoz ¡o! zeinbat dijoan!
Emen nai duenari lurrean egiñ lan,
Arako kontsejurik ez diot nai eman,
Zergatik ez dakiten zeinbat gisajo an,
Charki bizi ta nola charrago illtzen dan.

Esango det oraindik egi bat tristea,
Izozturik topatu nuela an Fedea,

Beroagoa ere, ez Karidadea,
An triste bizi oi da suerte gabea,
Ugari badute ere gaur libertadea,
Obe lukete utsik Kristoren legea.

Beste gauza bat ere orain *Chomiñ-Nagik*,
Esango det iñori egin gabe gaitzik,
Ameriketan dabiltz chakurrak oiñ utsik,
Gosea padezitzen ez dutela gichik,
Onela egin badet gezurrakin itzik,
Esan beza nerekin etorri dan Pachik.

Urrutiko inchaurreak asko ta andiak,
Esaerau dakite gaur iya guztiak,
Billatuko balira naiz izan erdiak,
Izango luke zerbait ichura egiak,
Baña, topatutzean urri ta chikiak,
¿Ez ditu zabalduko gizonak begiak?

Ez diot kendu gura iñori kreiturik,
Geyegi ez alchatu baña Amerikarik,
Aberastzeko ez da arako bearrik
Emen ere billatu ditudalako nik,
Len pobre ziradenak aberats egiñik,
Arriskuan buruak ipiñi gaberik.

Alchatuko det goren Euskaldun Erria,
Ni jayo ta azteko izana kabia;
Mundu guztian onek geyen du grazia,
Intza oi dan bezela Zerutik jechia,
Au ez da iritzia, ezpada egia,
Ta egiak non nai dauka garbi arpegia.

Antziñako esanak, geyenetan egi,
Irtetzen dira, zeren ondo ziran jarri,
Ez det nik izan gura utsik bertsolari,
Baizikan ichuari egin ere argi,
Ez dedin ni bezela lazoan erori,
Gorputza ta anima ipiñirik larri.

Zor diot duda gabe Jaunari eskerra,
Zergatik bere eskuz ni nauen onera,
Erakarri aitonen euskaldun lurrera,
Nere ezur gogorrok deskantsatutzero,

Ayen ondoan sartu nazaten lurpera,
Pakean lo dezadan berakin batera.

Orregatikan, nai det nik erri onetan,
Nere bizi laburra azken arte eman,
Bere arkaitz ta mendi eta ibarretan,
Bizirik gurasoen oitura zarretan;
Iraunik beren fede ta siniskeretan,
Bildu nadin berakin gero zeruetan.

.

¡Ai! baneuka oraindik eztarrian boza!
Entzun dezaten denak nere itzen otsa!
Diot barru-barrutik enaizela lotsa,
Agertzeko argiro gaur nere biotza,
Chomiñ-Nagik gaur artu emen dedan poza,
Albalitz eun urtean nai nukela goza.

Diot berriro poz au, andia dedala,
Euskara degulako oraindikan Ama,
Bere seme on beti bagera gu ala,
Elkarturik anayok gaur geran bezela,
Sendaturik aspaldi daukan zauri zarra
Fueroakin oraindik biziko gerala.

Nik beintzat Euskarakin nai det bizitzea,
Baita berau sendatzen nekea artzea,
Euskaraz euskaldunai beti egitea,
Naiz izan aberatsa, oro bat pobrea,
Bizi dakigun emen euskaldun fedea,
Erdarak dakarrena baño chit obea.

Nik ez det oraindikan oberik billatu,
Lur asko egin arren munduan aratu;
Gure euskal-lede au dezagun maitatu,
Bestekin egin gabe sekula trukatu;
Euskaldun sabelean nola giñan sortu,
Euskaldun besoetan gaitezen amaitu.

.

¡O! belea, zuk ere ill arte Anboton,
Jarrai, ez dezulako lur oberik iñon,
Amerika zaleak an bitez an konpon;
Perun, Buenos-Airesen, Chilen zein Mejikon,

Guri oi digulako lur onek utsik on,
Zuk Anboto bezela, nik nai det Mondragon.

FELIPE ARRESE TA BEITIA.

ADMINISTRACIÓN MUNICIPAL ANTIGUA DE SAN SEBASTIÁN Y VARIAS OTRAS CURIOSIDADES

(CONTINUACIÓN)

Sagramentero. También se le llamaba «Vela Sagramentero» ó «Sacramentero», siendo considerado dicho cargo como uno de los mejores y más principales de la Villa.

Sus deberes eran rondar y velar la Villa, así por el fuego como por evitar delitos y cosas no debidas, quitar y apaciguar los ruidos, tener en la cárcel á los que reñían y andaban de noche en hábito y son no debidos, tener las llaves y guarda, especialmente de noche, de las puertas de la población; hacer limpiar la delantera de su casa a cada vecino cada quince días en verano, hacer guardar las Ordenanzas y ejecutar las sentencias y mandamientos del Concejo.

Por las Ordenanzas confirmadas en 1530, no podía ser Sagramentero el que no pudiera ser elector y elegible para el Regimiento, y su elección se hacía, cuatro veces al año. El 1.º de Enero se elegían los dos que habían de servir hasta el día de Pascua; este día otros dos que habían de servir hasta San Juan; dicho día los que habían de servir hasta San Miguel y este día los otros dos que servían hasta 1.º de Enero.

El nombramiento había de recaer en hombres buenos, los más suficientes, y que no dependiesen de ninguno.

Habían de rondar y velar de 9 á 4, desde Pascua de Cuaresma hasta San Miguel, y de 8 á 6 desde San Miguel hasta Pascua de Resurrección. Uno de ellos hasta la media noche y el otro desde la media noche hasta el día, llamando para su acompañamiento á las personas que tuviesen por conveniente, por ser obligatoria la asistencia de los vecinos, bajo la pena de 20 maravedís.